

Z POGRANICZA JĘZYKOZNAWSTWA

WOJCIECH LIPNIACKI

Nazwy terenowe Kniei Bukowej

1

Ktoś może zapytać: jakie korzyści daje poznawanie nazw geograficznych, jaką wartość ma ich badanie? Dla językoznawcy nazwy geograficzne, tak samo jak nazwy osobowe (imiona, nazwiska), są kluczem do dziejów języka polskiego. Widzi on w nazwach dokument czy zabytek języka, nazwy nie poddają się bowiem tak szybko wielorakim przemianom jak wyrazy pospolite i dzięki temu dziś jeszcze można w nich odnaleźć dawno zakończony procesy językowe. Nazwy wreszcie wzbogacają wydatnie słownik, zwłaszcza staropolski, dając świadectwo istnieniu słów, których nie przekazały nam żadne inne źródła. Dla historyka i geografa niejedna nazwa jest jedynym śladem dawnego miasta lub wsi. Po zabudowie nic nie zostało, sama tylko nazwa, zachowana jako oznaczenie wzgórza albo doliny, pola albo lasu czy łąki. Co więcej, poprzez badanie nazw można poznać stosunki osadnicze dawnych epok, zwłaszcza okresu wczesnohistorycznego, w odniesieniu do którego zawodzą i materiały archeologiczne i źródła dziejowe; można próbować ustalić charakter tego osadnictwa, cechy pierwotnego krajobrazu, dawnej szaty roślinnej i świata zwierzęcego, jak rów-

nież kultury materialnej i duchowej minionych pokoleń.

Dobrze, a dla turysty? Dla krajoznawcy? Jakże często zainteresowanie nazwą, napotkaną po drodze, kończy się z chwilą zaspokojenia zwykłej ciekawości: co też ona znaczy. Ale niejednokrotnie, wędrując przez jakieś Dębno, Brzezinę czy Bukowiec rozglądamy się, czy rosną tu jeszcze gatunki drzew utrwalone w nazwie; w Stanisławowie czy Michalinie doszukujemy się wieści o jakimś Stanisławie lub Michale, a na Górze Zamkowej wypatrujemy dawnej budowli obronnej. Bo każda nazwa coś znaczy, każda jest zapisem kultury i historii, zarówno tej ogólnonarodowej, jak i tej regionalnej, lokalnej. Jeśli zdamy sobie sprawę z tego, że dziś istniejące nazwy powstawały stopniowo przez stulecia, to możemy nie bez słuszności założyć, że w każdej z nich da się odnaleźć informacje o stosunkach etnicznych, o życiu społecznym, gospodarczym czy kulturalnym tej epoki, w której nazwa powstała. Krajoznawca może liczyć więc na zdobycie tą drogą wielu cennych wiadomości.

Jednakże sprawa nie jest taka prosta. Nazwy geograficzne — chociaż stosunkowo wolno — ulegają przecież wielorakim przekształceniom, czy to związanym z

W Kniei Bukowej (fot. Adam Czarnowski)

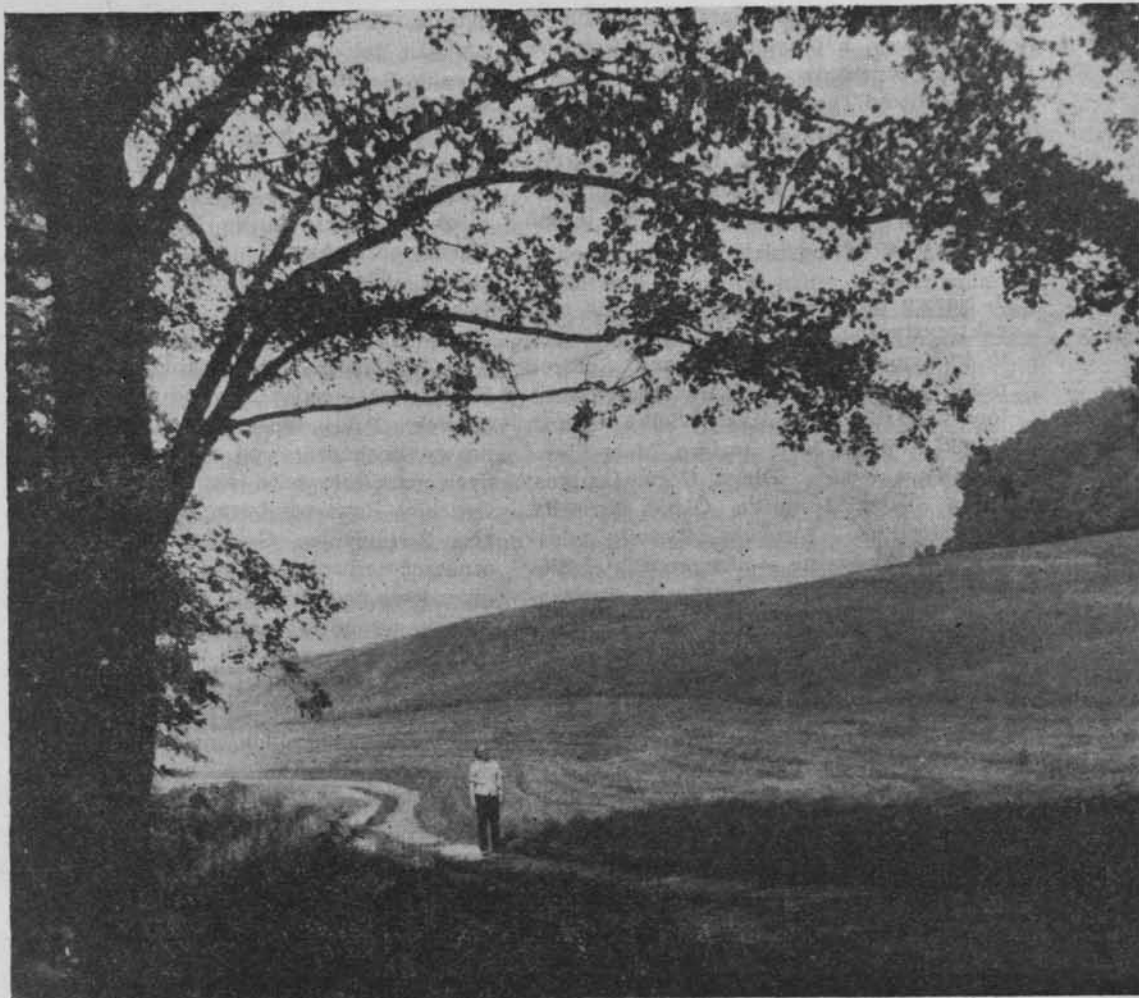
Pld.-wsch. kraniec jez. Dereń, zwanego też „Małe” albo Swidwa (fot. Adam Czarnowski)

rozwojem języka, czy też z przemianami zachodzącymi w życiu narodu. Otwiera się przeto problem dotarcia do pierwotnej, a przynajmniej możliwie jak najstarszej postaci interesującej nas nazwy. W tym celu zbiera się dane ze wszystkich dostępnych źródeł piśmienniczych. I tu sprawa komplikuje się dodatkowo. Zapisy źródłowe przynoszą nieraz bardzo szeroki wachlarz różnorodnych odmian, trzeba też mieć na względzie możliwość błędów w zapisie, charakterystyczne cechy ontografii występujące w czasie sporządzania dokumentu, a także indywidualne właściwości pisarskie osoby sporządzającej dokument, omyłki kopistów, czy też zmiany wynikłe z różnego odczytania zapisu przez wydawców dokumentu itp. Tak zebrany materiał musi być zbadany naukowo, trzeba więc uciec się do pomocy językoznawców. Wszelkie samodzielne próby dociekań pochodzenia i znaczenia nazw, bez należytego przygotowania metodycznego, są niczym więcej jak stratą czasu, wymagają bowiem rozległej wiedzy filologicznej i doświadczenia, których krajoznawca nie musi posiadać.

Nie znaczy to jednak, aby krajoznawca nie lingwista nie miał pola do działania w zakresie nazewnictwa. Może np. z wielkim pożytkiem zbierać w terenie relacje ustne dotyczące nazw miejscowych (nazw miejscowości i obiektów zamieszkałych) i terenowych (nazw obiektów fizjograficznych: lasów, pól, łąk, wzgórz, rzek, jezior, bagien itp.) penetrowanej okolicy. Niejednokrotnie ma to istotne znaczenie dla nauki, gdyż może dać zestaw nazw nigdzie dotąd nie zapisanych, albo też może być przydatne do ustalenia właściwego brzmienia nazw terenowych z uwagi na to, że dotychczasowe spisy czy mapy mogą zawierać błędy.

Informacje czerpane wprost z ust miejscowej ludności nabierają szczególnie dużej wagi wtedy, gdy źródła pisane bądź kartograficzne (np. stare plany katastralne) uległy zniszczeniu. Ponadto zbieranie nazw bezpośrednio w terenie umożliwia dokładne ustalenie ich lokalizacji, naniesienie nazwanych obiektów na podkładzie kar-

Na skraju Kniei Bukowej — na drodze autor artykułu (fot. Adam Czarnowski)

tograficznym, określenie ich kształtów, wymiarów itd. Poszukiwania takie i zbieranie nazw są dostępne dla każdego krajoznawcy. Można je w praktyce prowadzić przy okazji jakichkolwiek prac połączonych z eksploracją wybranego terenu. Wyniki ich mogą okazać się bardzo cennym materiałem źródłowym dla badań specjalistycznych, zwłaszcza że ostatnio prowadzi się badania nazewnicze na coraz szerszą skalę. Warunkiem jest zestawienie systematyczne, sumienne i zgodne z faktycznym stanem stwierdzonym na danym obszarze.

2

Dział językoznawstwa zajmujący się badaniem nazw geograficznych nazywamy toponomastyką od greckiego: topos — miejsce + onoma — imię. W toponomastyce stosuje się różne klasyfikacje badanych nazw. Wspomnę o dwu zasadniczych. Wielkie znaczenie dla badań językoznawczych ma klasyfikacja strukturalno-gramatyczna. Nie posiada ona jednak praktycznego zastosowania w krajoznawstwie. Toteż pragnę się tutaj skoncentrować na klasyfikacji znaczeniowej (semantyczno-

-etymologicznej), tak samo ważnej dla językoznawcy, a przydatnej i dla turystów czy krajoznawców.

Prof. Witold Taszycki ustalił, że każda nazwa geograficzna — zarówno miejscowa, jak terenowa — może być zaliczona do jednej z ośmiu grup. Sześć z nich omówię nieco szerzej na przykładach z terenu Kniei Bukowej.

1. Nazwy topograficzne wskazują na charakterystyczne cechy obiektu lub terenu, w którym obiekt jest położony. Spośród nazw terenowych Kniei na wielkość obiektów wskazują takie jak: Wielka Glinna, Wielki Moczar, Małe Jezioro, Mały Staw; kształty określają: Długa Góra, Dłużycza, Gęsia Szyja, Mrowisko, Okole, Rosocha, Wąska Glinna, Węzówka, Zygzak; własności kolorystyczne — Jezioro Białe, Bielica, Jezioro Czarne, Czarnocin, Czerwonek, Rudzianka, Jezioro Szmaragdowe. Rodzaj gruntu charakteryzują nazwy: Polana Dobropolska, Błociuch, Gaista Topiel, Gliniec, Piasecznik Wielki i Mały, Piaseczna Góra, Płonna Góra, Wydmore Górkę, Źródlika. Tutaj należą także nazwy wyznaczające położenie obiektu względem jakiegoś punktu lub innego obiektu w terenie, np.: Przysłup (=przy wzgórzu Słup), Okrajnik (=na skraju kniei). Nazwy takie mogą występować w formie wyrażen przyimkowych: potok od Polany, góra nad Piekiełkiem, droga przez Siodło, za Wąwozem.

Nazwami topograficznymi są również nazwy przeniesione z innych obiektów, w postaci niezmienionej, albo zmodyfikowanej, np. wieś Binowo — jezioro Binowo albo Jezioro Binowskie, Droga Binowska, Polana Binowska; leśniczówka Bukowo — Bukowa Ścieżka, Bukowa Woda, Wąwóz Bukowski; wieś Glinna — jezioro Glinna, Gliniec, Gliniecki Bruk itp.

Bardzo obficie na obszarze Kniei Bukowej występują nazwy zaczerpnięte ze świata roślinnego (tzw. nazwy florystyczne) oraz ze świata zwierzęcego (tzw. nazwy faunistyczne). Spośród pierwszych przytoczę przykładowo: Brzezina, Brzeźnik, Buczyne Wąwozy, Bukowa Góra, Bukowe

Zdroje, Bukowiec, Chojna, Dębiec, Dębowy Jar, Jałowcowa, Laskowa Dolina, Olszynka, Sosnówka, Grzybno, Trawna, Trawiasta Buczyna, Siłniak, Wiszowaty Kąt (wisz = sitowie), Trzcinnie Bagno. A oto kilka nazw faunistycznych: Lisia Góra, Lisia Miedza, Lisica, Odyniec, Droga Odyniecka, Jelonki, Sarnia Dolina, Sarniska, Niedźwiedzianka, a także Cietrzewica, Droga Kiełpińska, Polana Kiełpińska (kiełp: u Kaszubów — łabędź), Czajcza Góra, Glapi Garb (glapa: gwarowo — wrona), Skórcza Góra (skorzec, skore: u Kaszubów — szpak), Rybne Jezioro, Żabi Stawek. Tutaj także wspomnieć można nazwy pochodzące od zwierząt hodowanych przez człowieka jak: Owce Wzgórze, Owieniec (owien = baran), Świński Wygon, Zwierzyniec, Gęsiniec (nazwa może oznaczać również miejsce łęgowe lub gniazdowe gęsi dzikich).

Nazwy terenowe stanowią najliczniejszą grupę na obszarze Kniei Bukowej. Wydaje się to oczywiste, jeśli wziąć pod uwagę niezwykle urozmaicenie terenu pod względem urzeźbienia, gleb, nawodnienia, klimatu i roślinności, a więc naturalne uwarunkowania realiami topograficznymi przy małym zaludnieniu i słabym zagospodarowaniu przez człowieka.

2. Nazwy kulturowe wskazują na wytwory kultury materialnej, duchowej i społecznej żyjącej tu ludności. Na istniejące lub zanikłe obiekty wzniesione przez mieszkańców Kniei Bukowej wskazują nazwy: Budy, Młyńska Góra, Zameczna Góra, Mosty, Lwia Paszcza (źródło ujęte w żeliwny odlew lwiej głowy). Charakterystyczne kształty wzgórz określają nazwy takie jak: Amfiteatr, Kazalnica. Przetrwwały do dziś w nazwach upamiętnione próby prymitywnej pracy osadniczej, ludzi usiłujących wydrzeć lasom ziemię przez ich wypalanie: Gorzeń (gorzeń = wypalać), Opaleniec, Pogorzal, Węgolino.

Brak natomiast śladu nowocześniejszego karczowania lasów, ale nic w tym dziwnego, bo Knieję Bukową w średniowieczu przejęli we władanie nie rolnicy, lecz

zbójcy i rabusie, którzy mieli tu liczne i bezpieczne schronienia, skąd napadali przez długi czas bezkarnie na przejezdnych. Toteż w centrum Kniei położone Domowiny (tu w znaczeniu: kryjówek) dawniej zwano wprost Zbójnymi Górami, dziś mamy Zbójny Trakt, Koński Targ (gdzie jakoby ukrywano zrabowane konie i handlowano nimi). Potem królowali w Kniei Bukowej myśliwi, stąd takie nazwy jak: Łowczyn, Szczucin albo Szczwalnia, Psie Pole. Tu trzeba też zaliczyć nazwy wskazujące na hodowlę zwierząt, np. Koszerka, Lizawka, Karwia (karw = wół, karwa = krowa) oraz ewentualne nazwy wspomniane poprzednio w nazwach topograficznych. Dawne podziały Kniei Bukowej odczytać możemy z nazw: Droga Graniczna, Trzech Braci (trzy głązy lub trzy wzgórze graniczne).

Przechodzę do sfery kultury duchowej. Znaczna część Kniei Bukowej przez długi czas pozostawała w rękach klasztoru cysterskiego w Kołbaczu, może m. in. dlatego istnieją tu liczne nazwy związane z klerem, klasztorem, świętymi, np.: Klasztorne, Klasztorne Modrzewie, Plebanka, Popi Staw, Świątek, lipa Św. Otton. Ale nie mniejsze znaczenie w wierzeniach okolicznego ludu odgrywał diabeł. Mamy tego odbicie w takich nazwach jak: Czarczi Głaz, Diabelski Kamień, Diabelnica, Piekiełko, Piekiełnik. Diabeł ubrany kuso, po niemiecku, występuje często w słowiańskich legendach miejscowych, w które obfituje folklor Kniei Bukowej. Z tego źródła pochodzi szereg nazw folklorystycznych, np. Guślarz, Dolina Duchów, Kołyska (legenda związana z kształtem głązu), Straszny las (= las, w którym straszy), Szubieniczne, Trzech Braci (legenda o trzech zbójcach).

Do tej grupy należą także nazwy przeniesione z jednego obiektu na drugi. Na teren Kniei turyści po ostatniej wojnie wprowadzili sporo nazw, zaczerpniętych z nazewnictwa tatrzańskiego. Są to między innymi: Kira, Dolina Smreczyńska, Ścieżka Pod Regłami, Świstówka. Mamy także na omawianym obszarze nazwy pamiątkowe, upamiętniające człowieka lub

wydarzenie, ważne w skali całego kraju lub tylko tego regionu, przy czym obiekt noszący nazwę pamiątkową nie jest na ogół bezpośrednio związany z człowiekiem czy wydarzeniem, które upamiętnia; np. Dęby Krzywoustego, Bolkowy Głaz, Dąb Książąt Pomorskich, Dąb Napoleona, Trzech Wieszców, Brama Czwojdziańskiego, Kamień Grońskiego.

Natomiast nazwy historyczne różnią się tym od pamiątkowych, że wskazują konkretny obiekt lub miejsce związane ściśle z osobą lub wydarzeniem wymienionym w nazwie: Wzgórze Batowa (na wzgórzu był punkt dowodzenia tego generała w czasie forsowania Odry pod Szczecinem w 1945 r.), Dolina Dział (były w niej stanowiska ogniowe artylerii Wojska Polskiego, wspierające natarcie piechoty radzieckiej na przedmoście szczecińskie), Wzgórze Bombardierów (z którego polscy artylerzyści ostrzeliwali skupienia wojsk hitlerowskich w okolicy Dworca Głównego w Szczecinie), Moskiewskie Obozowisko (miejsce, gdzie w czasie wojen napoleońskich obozowały oddziały rosyjskie).

3. Nazwy zdrobniałe (deminutywne) tworzone na terenie Kniei Bukowej, jak na całym Pomorzu, przez dodanie głoski — k — do analogicznych nazw podstawowych: od wsi Binowo — Binówko, od wsi Kołowo — Kołówko, od jeziora Węglino — Węglińko.

4. Nazwy dzierżawcze utworzone od imienia, nazwiska albo godności, stanowiska czy zawodu osoby, która kiedyś była właścicielem lub użytkownikiem obiektu. W Kniei Bukowej i na jej najbliższym obrzeżu mamy więc jezioro Kizika (czy Kiezika?), Szwedzki Młyn, Popi Staw, Sołtysi Dół. Tu należy też nazwa Gostkowo — od imienia Gostek, Gościśław (choć może też być to nazwa topograficzna — od gozd: las), jak też Binowo — od Bień, Benedykt.

5. Nazwy etniczne oznaczają ludzi (zbiorowiska ludzkie) od ich pochodzenia,

przynależności plemiennej czy narodowościowej. Na omawianym obszarze mamy nazwy: Słowiański Las, Wielecki Staw.

6. Nazw patronimicznych, tworzonych od imienia protoplasty jakiegoś rodu i oznaczających jego potomstwo lub jego ludzi, nie ma wśród nazw terenowych Kniei Bukowej. Wśród nazw miejscowych tego terenu występuje natomiast leśniczówka Budzewice. Nie ma także w nazwach terenowych omawianego obszaru nazw rodowych (7) ani nazw służebnych (8).

3

Nazewnictwo terenowe Kniei Bukowej jest niemal nieznanе. Tadeusz Białecki w swej książce *Nazewnictwo geograficzne miasta Szczecina* (Szczecin 1970, s. 27) przy omawianiu nazw wodnych przyznaje wprawdzie, że istnieje bogactwo nazw w Kniei Bukowej, ale nie umieszcza ich w swoim indeksie, nie dysponując pełnym zestawem tych nazw i odpowiednim materiałem kartograficznym, który umożliwiłby właściwą lokalizację. Ewa Rzetelska-Feleszko i Jerzy Duma w swym opracowaniu onomastycznym *Nazwy rzeczne Pomorza między dolną Wisłą a dolną Odrą* (Wrocław 1977) nie podają ani jednej nazwy dopływu Płoni biorącego tutaj początek i odwadniającego omawiany obszar (str. 229—230).

Ze źródeł (przewodniki turystyczne, materiał kartograficzny polski i niemiecki) oraz w wyniku eksploracji terenowej udało mi się zgromadzić i zlokalizować w terenie 404 nazwy obiektów fizjograficznych na obszarze Kniei Bukowej. Wszystkie nazwy niemieckie zaczerpnąłem ze źródeł. Nazwy polskie w ponad 70% pochodzą wyłącznie z badań terenowych (informacje od ludności zamieszkującej w bezpośrednim sąsiedztwie Kniei, od służby leśnej, turystów i krajoznawców). Tylko niektóre z nich mają potwierdzenie w literaturze.

Bogactwo urzeźbienia i obfitość wód sprawiają, że ilość nazw terenowych na omawianym obszarze jest stosunkowo duża.

Według źródeł niemieckich miała ona wynosić od 300 do 400, z czego najobiektywniejsi autorzy uznawali ok. 100—120 za nazwy pochodzenia słowiańskiego.

Najstarsze z nich znamy z dokumentów XII- i XIII-wiecznych. Są to nazwy rodzime, jeszcze przedpolskie, może nieraz prasłowiańskie. Do pierwszych dziesięcioleci XIII wieku element etnicznie obcy stanowił tutaj znikomą mniejszość. Ale już w ciągu tego właśnie wieku napływająca ludność niemiecka uzyskuje w księstwie zachodniopomorskim coraz wyraźniejszą przewagę gospodarczą, społeczną i polityczną. Niemczyzna zaczyna przenikać przede wszystkim od hanzeatyckich miast, na wsiach rozsadanikami jej stają się klasztory templariuszy, joannitów, a w tym rejonie głównie, leżący na wschodnim krańcu Kniei Bukowej, konwent cystersów w Kołbaczu. Pierwsza na Pomorzu Zachodnim wieś niemiecka — obecne Zdunowo — powstała właśnie w rozległych dobrach kołbackich.

Do roku 1225 nie występują na Pomorzu żadne nazwy niemieckie (R. Holsten). Dopiero później, w miarę napływu obcych osadników zaczęły się pojawiać przeważnie substytucje i tłumaczenia zastanych nazw słowiańskich. Substytucją (fonetyczną) nazywają językoznawcy dźwiękowe, brzmieniowe przyswojenie nazwy polskiej obcemu, w tym przypadku niemieckiemu, systemowi fonetycznemu. Dokonywano tego poprzez zastępowanie jednych głosek drugimi, opuszczanie lub dodawanie spółgłosek, a zwłaszcza samogłosek. Na tłumaczenia — jak zauważył prof. Rospond — szczególnie podatne były zwłaszcza obchodzące nas tutaj nazwy terenowe, przy czym Holsten dodaje, że tłumaczenia te były dosłowne, wierne. Łacińskie teksty ówczesnych dokumentów wskazują na to, że nazwy rodzime i niemieckie istniały długo obok siebie i były używane, pierwsze — w codziennym życiu, drugie — jedynie w papierach urzędowych. Wiele z rodzimych nazw, tylko zewnętrznie zniemczonych, jakby przybranych w strój niemiecki, przetrwało aż po rok 1945 i z łatwością dawało się od-

różnić od nazw nowszych, wprowadzanych już przez element napływowy.

Wiek poszczególnych nazw jest najczęściej trudny do określenia. Można go szacować tylko w przybliżeniu. Np. nazwy wywiezione od żyjącego w Kniei niedźwiedzia mogą pochodzić nawet z początków XVI wieku, gdyż wiadomo, że jeszcze Bogusław X w swoim prawie leśnym zalicza niedźwiedzia do zwierzyny łownej. Nazwy mające związek z kościołem, klasztorem, mnichami itp. pochodzą na pewno sprzed roku 1534, kiedy to w Trzebiatowie uchwalono wprowadzenie reformacji na Pomorzu. Nazwy ludowe, przynajmniej niektóre, związane z prymitywną demonologią średniowieczną, są być może dużo wcześniejsze, z licznych nazw zwierzęcych niektóre mogą być nazwami totemicznymi.

Opierając się na pracy R. Holstena *Die Flurnamen der Kreis Pyritz* (Stettin 1918) trzeba by twierdzić, że nazewnictwo terenowe na obszarze Kniei Bukowej zostało ukształtowane do końca XVII wieku, gdyż produktywność kulturalna osadnictwa niemieckiego na tych terenach wygasła w XVIII wieku. Wydaje się potwierdzać to zupełny wśród nazw florystycznych brak nazw pochodzących od drzew iglastych (R. Holsten, *Flurnamen*, 101, Fritz Curschmann, *Die deutsche Ortsnamen im Norddeutschen Kolonialgebiet*, Stuttgart 1910), które tutaj pojawiają się dopiero w XVIII w., gdy Fryderyk Wielki w 1783 r. wydał wytyczne, aby tereny niezalesione, które nie nadają się do hodowli owiec, obsadzić sosną. W ciągu XIX stulecia — o ile można sądzić z niewielkiego wyboru przejranych źródeł — przybyły tylko nazwy łowieckie, historyczne i pamiątkowe; te ostatnie, upamiętniające głównie leśników, działaczy ochrony przyrody i krajoznawców zasłużonych dla Kniei.

W 1945 roku straciły rację bytu nazwy niemieckie. Ówczesna administracja polska świadomie i celowo odcięła się od nich, uznając je za świadectwo germanizacji Pomorza Zachodniego, za obce całkowicie naszej kulturze. Nadano polskie

nazwy miastom, wsiom, rzekom czy jeziorom, ale niejednokrotnie ograniczono się jedynie do nazw najważniejszych, niezbędnych dla normalnego funkcjonowania życia państwowego.

I oto raz jeszcze potwierdziła się teza, że nazwy geograficzne są najbardziej bezpośrednim wyrazem stosunku człowieka do ziemi. Nowi osadnicy w ślad za poznaniem i opanowaniem ziemi, którą brali w użytkowanie, wspólne czy indywidualne, nadawali jej nowe nazwy. Nazywali wzgórza, doliny i wody także naukowcy, specjaliści wielu różnych dyscyplin naukowych, którzy w Kniei znajdowali wymarzone naturalne, unikalne laboratorium dla swych badań i obserwacji. Wreszcie, z rozwojem turystyki, rzesze wędrowców wprowadzały swoje nazwy dla obiektów, które w ich oczach zyskiwały szczególne znaczenie. Ale dopiero wybitni krajoznawcy szczecińscy (m. in. Stanisław Groński, Bolesław Czwojdzkiński, Czesław Piskorski) zajęli się poważniej nazewnictwem Kniei Bukowej.

Podjęto próby — nieraz bardzo udane — przywrócenia pierwotnych nazw niektórym przynajmniej uroczyskom, wzgórzom, dolinom, strumieniom, jeziorom i stawom. Starano się restytuować nazwy słowiańskie, tworzyć nazwy topograficzne, odpowiadające charakterystycznym obiektom i zjawiskom środowiska geograficznego i przyrodniczego. Czesław Piskorski projekty około 90 nazw przedstawił w referacie: „Nazewnictwo Kniei Bukowej i okolicy”, ogłoszonym na dwu kolejnych posiedzeniach Polskiego Towarzystwa Geograficznego w Szczecinie jesienią 1952 r., a w 1953 r., na posiedzeniu Komisji Komunikacji WRN w Szczecinie, wystąpił z wnioskiem o ich zatwierdzenie. Na skutek trudności formalnych do zatwierdzenia jednak nie doszło.

Od tamtego czasu narodziło się wiele dalszych nazw. W miarę postępującego zainteresowania Knieją zwiększał się ruch turystyczny i właśnie turyści byli najczęściej autorami nowych nazw, ciekawych i trafnych. Przyszły krótkotrwałe mody na tworzenie nazw pseudoludowych (na-

zwy w formie wyrażen zaimkowych) i na nazwy przenoszone z Tatr. Sięgnięto też po niewykorzystane dotąd niemieckie materiały przewodnikowe, kartograficzne (Meyer, Grutzmacher), folklorystyczne i regionalne (Hase, Holsten). Przetłumaczono szereg nazw topograficznych, wychodząc z założenia, że skoro terenowe nazwy słowiańskie przekładano kiedyś na język niemiecki w celach germanizacyjnych, to, chcąc je „reslawizować”, należy dokonać ponownego przekładu na język polski. Istnieje przy tym pewna szansa odtworzenia w ten sposób oryginalnej nazwy sprzed stuleci. Wprowadzono także nieco nazw własnych, podkreślając szczegóły terenu, krajobrazu, flory i fauny. Pojawiły się nowe nazwy historyczne, nadane m.in. dla upamiętnienia XXV rocznicy powrotu Pomorza do macierzy, nowe nazwy pamiątkowe, utrwalające pamięć niektórych zasłużonych miłośników Kniei Bukowej.

Nawarstwienie nazw bywa znaczne. Wiele obiektów ma po kilka różnych nazw, lokalnych, naukowych, turystycznych. Ale nie znaczy to wcale, aby wszystko zostało już nazwane (zresztą, czy musi to nastąpić?). Powolny proces powstawania nazw trwa. Istnieje przy tym nieunikniona przypadkowość: wiele obiektów istotnie ważnych, węzłowych, nazwy nie posiada, a mało wybitne pagórki, niewielkie doliny czy wysychające okresowo strumyki są nazwane.

Wydaje się, że nazewnictwo Kniei Bukowej zasługuje na popularyzację. Miejmy nadzieję, że przypominamy w ten sposób choć częściowo dawne nazwy słowiańskie i nawiązujemy więz z odległymi tradycjami pomorskimi. Właśnie literatura turystyczno-krajoznawcza może najlepiej wykonać te zadania.

Zebrany materiał nazewniczy zestawiam w podziale na cztery grupy:

A. Pokrycie terenu

B. Urzeźbienie terenu

C. Wody

D. Drogi

Zlokalizowane w terenie nazwy każdej grupy są oznaczone kolejnymi numerami i uszeregowane alfabetycznie w formie tabelarycznej, wraz z odpowiadającymi im dawnymi nazwami niemieckimi. Nazwy nowe takich odpowiedników oczywiście nie mają. Podaję też kilka nazw niemieckich nie mających odpowiednika polskiego. Numery naniesione na mapki Kniei Bukowej pozwalają zorientować się w położeniu poszczególnych obiektów. Nie posiadają numerów nazwy nie zlokalizowane w terenie.

Starając się nie mnożyć bez potrzeby nazw w tabelach, wszystkie nazwy dotyczące tego samego obiektu skupiłem w jednym haśle, które jest nazwą najczęściej używaną, najtrafniejszą. Niestety ta sama nazwa oznacza dwa różne obiekty, np. część lasu i wzgórze albo dolinę, którą ten las porasta. W takich przypadkach nazwa powtarza się w różnych grupach, opatrzona w każdej odrębnym numerem; dla porównania stosuję wtedy odsyłacze złożone z litery (wskazującej właściwą grupę) i numeru tej grupy.

Za podstawę numeru alfabetycznego przyjęto człon wyróżniający nazwy. Jeśli taki szyk wyrazów nie pokrywa się z nazwą napotkaną w dokumentach źródłowych lub w terenie, człon wyróżniający oddzielony został przecinkiem od pozostałej części nazwy, a na końcu nazwy dodano łącznik (—), a więc np. Białe, Jezioro —, ale Czajcza Góra.

Nazwy, które uważam za błędne, opatruję wykrzyknikiem.

A. POKRYCIE TERENU

I. Lasy

1. Braterstwa Broni, Cis —	—	—
2. Brzezina	Birk Heide	—
3. Buczyńkowe Wąwozy	—	—
4. Budy	Der Budenort	—
5. Bukowe Zdroje	—	—
6. Bukowski Wąwóz	—	—
7. Gorzeń	Waldbrand	—
8. Gostkowo	—	—
9. Jezłorny Kąt	—	—
10. Kamieńce	—	—
11. Klasztorne Modrzewie	—	—
12. Kłobucko	Kellerbecker
Mühle	—
13. Kołowskie Parowy, por.
D 20	—	—
14. Kołówko	Kolower Spitze	—
15. Książąt Pomorskich,
Dąb —	Prinzen Eiche	—
16. Krzywoustego, Dęby —	—	—
17. Las Mieszany nad Wie-
leckim Stawem, Las
Mieszany nad Wałęckim
Stawem (!) ... nad We-
leckim Stawem (!), por.
C 31	—	—
18. Lisia Miedza, Grzybno	—	—
19. Modrzewiowy Ostęp	—	—
20. Moskiewskie Obozowi-
sko, por. B 94	Moskowiter
Lager	—
21. Mosty	—	—
22. Moszczno, por. B 95	—	—
23. Napoleona, Dąb —	Napoleons Eiche	—
24. Opaleniec, Pogorzel	Der Brand	—
25. Pokoju, Lipa —	Friedens Linde	—
26. Sąsiadki	Grossen Erlen	—
27. Słowiański, Las —
Na Stare Brynki,
Na Wietrze, Las —	Wend Heide	—
28. Sosnówka	Wiesenbeck	—
29. Straszny Las	Spuk Busch,
Hetzplatz	—
30. Szczucin, Szczwałnia	—	—
31. Szubieniczne	Schinderplatz	—
32. Szwedzki Młyn, por. B
107	—	—
33. Śmierdnicki, Las —	—	—
34. Św. Otton	—	—
35. Świński Wygon	Schweinetrift	—
36. Trawiasta Buczyna	—	—
37. Trzech Wieszców	—	—
38. W Okowach, Lipa —	—	—
39. Zdroje, Park Leśny —	—	—
40. Zdroje	—	—
41. Zwierzyniec	Tiergarten	—
42. Źródłiskowa Buczyna	—	—
— —	34 — Meter Buche	—
— —	Friedens Eiche (1)	—
— —	Friedens Eiche (2)	—

— —	—	Heiligen Halle,
por. B 46
43. —	—	Pfefferort
II. Polany, ogrody, łąki		
44. Binowska, Hala —, por.
B 40	—	—
45. Binowska, Polana —	—	—
46. Binówko, Binowski Róg
(!)	—	Binower Spitze
47. Chlebowska, Polana —	—	Klebower Feld
48. Cietrzewica	—	Hühner kämpfe
(1924)
49. Dobropolska, Polana —	—	Finkengrund
(1936)
50. Gliniec	—	Das Dobberphul-
ler Feld
51. Jasna Polana, Piekietko	—	Glien Pflanzgar-
ten, Königliche
Pflanzgarten
(1910)
52. Kiełpińska, Polana —
Pyszna Polana	—	Helle, Hölle (!)
53. Kiełpińskie, Łąki —,
por. C 13	—	—
54. Kołowska, Polana —	—	Grosse Kölpin-
sche Wiese, Klei-
ne Kölpinsche
Wiese, Grosse
(Kleine) Kölpin-
wiese
55. Kozarka	—	Das Kolower Feld
56. Leśna Polana	—	Nachtkoppel
57. Lisie Łąki	—	Landjäger Wiese
58. Oko na Szczecin	—	Fuchs Wiese,
Fuchswees
59. Psie Pole	—	—
60. Sarnia Polanka	—	Hunde Pfahl
61. Sarniska	—	—
62. Śmierdnicka, Polana —	—	—
63. Trawno	—	Klee Wiese, Klee-
wiese, Kleebach
Wiese, Kleebach
Wees
64. Widokowa, Polana —	—	—
65. Wielki Moczar, por. C 90	—	—
66. Wiszowaty Kąt	—	—
67. Zielona Dolina	—	—
68. —	—	Kintzels Wiese,
Küntzels Wiese
69. —	—	Ober Förster
Wiese
70. —	—	Prächters Tau-
melfläche
— —	—	Spring — Bergs —
Wees

III. Glazy

71. Czarci Glaz	Teufel Stein	75. Młyńskie Koło, Młyński Kamień, Kamień — Serce	Gross Stein (1)
72. Diabelski Kamień Diabelski Glaz	Moos Stein	76. Słupieniec	—
73. Grońskiego, Kamień —, Bolkowy Glaz, Kamień Świętochowskiego	Prinzen Stein	77. Słupi Glaz	Peter Schmidts Krug
— Kamieńce, por. 10	—	78. Szwedzki Kamień	Pionier Stein
74. Kołyska	Wiegenstein	— —	Schiller Stein
		79. —	Gross Stein (2)
		80. —	Karl Küster Stein
		— —	Sturmbruch Stein

B. URZEŻBIENIE TERENU

I. Wzgórza

1. Akademickie, Wzgórze —	—	30. Lisia Góra	Fuchsberg
2. Amfiteatr	—	31. Lisica	Vossberg
3. Armatnie Wzgórze	—	32. Lizawka	Die Salzlecke
4. Batowa, Wzgórze —	—	33. Lowczyn	Jäger Berg, Jägerberg
5. Bielica	Besen Berg, Besenberg	34. Mała Kopa	—
6. Bombardierów, Wzgórze —	—	35. Mały Bukowiec	—
7. Bukowa Góra	—	36. Młyńska Góra	—
8. Bukowiec, Bukowa, Góra —	Höchster Berg, Hochster Punkt	37. Mrowisko	—
9. Chojna	—	38. Odyniec	Eberhorst, Ebenhorst (1910)
10. Czajcza Góra (Kopiec)	Kibitz Berg, Kiebitz Berg	39. Okrajnik	—
11. Dębiec	Eichenberg	40. Owcze Wzgórze, Owieniec, Binowska Hala, por. A 44	—
12. Dębowa Góra	Eichberg	41. Piaseczna Góra	Karl Küster Höhe
13. Długa Góra, Dołga Góra	Der lange Berg (1), Lange Berg	42. Piekielnik, Nad Piekielnikiem, Piekielko	Höllenberg, Höllen Berg, Gené Höhe
14. Dłużycza	Der lange Berg (2), Lange Berg	43. Płona Góra	Resen Berg
15. Domowiny	Haus Berge (dawniej: Räuber Berge)	44. Przysłup	—
16. Gęsiniec	Gänseortsberg	45. Rosocha	Kultzenkamm
17. Glapi Garb	—	46. Rówień	Hochplatte, Plateau
18. Golica	Kahlenberg	47. Skórcza Góra	Finkenwalder Höhe
19. Guślarz	Waldtrautsberg, Waldtrauts Berg	48. Słup, Słupia Góra, Łysa Góra, Oblaz	Blocksberg
20. Ina Góra, Łysa Góra	Ihlen Berg	49. Sobolowa Góra, Zabiele (!)	Zobels Berg
21. Jałowcowa, Jałowcówka, Jałowczycha	Wachholder Berg	50. Szczucin, Szczwalnia, por. A 30	—
22. Jelonki, Jelenie Wzgórze	Hirsch Kamm	51. Śmiłowska Górką	Bismarckhöhe
23. Jezłorny Kąt	Iser-Platte, Iserplatte	52. Świątek	Heiliger Berg
24. Kazalnica	—	53. Świetlik	Silberberg, Silberkoppe
25. Klasztorne	Kloster Kopf, Klosterkopf	54. Trawnica	—
26. Kły	—	55. Trojaki	—
27. Kopieniec	Podejucher Oberfeld	56. Widok	—
28. Kopytnik, Garbisko —	Schuster Berg	57. Wietrzne Góry	Mühlen Berge
29. Krzyki	Christus Berg	58. Włodarka	Kossetenhof, Kottenhof
		59. Wydmowe Górki	—
		— Zabiele (!)	—
		60. Zamczysko	—

61. Zameczna Góra	Schietsberg, Schlotsberg	86. Koński Targ	Pferde Markt
62. Za Wąwozem	Passhöhe	87. Laskowa Dolina, Leszczy nowa Dolina	Haselgrund
— Zbójne Góry, por. 15	Räuber Berge	88. Lisia Jama	—
63. Zwierzyniec, por. A 41	Tiergarten	89. Lwia Paszcza	Gené Grund
64. Żeglarz	?	90. Ławica	Hermann Bank
65. Żydowczyk	—	91. Łęčna, dolina Słuplanki	Wiesengrund
66.	Hackop Berg, Hackupp Berg	92. Łużecki Jar	—
67.	Scharolz Berg	93. Marzanny, Dolina —	Luisen Tal, Lu- isental

II. Doliny, przełęcze

68. Bukowa, Przełęcz —, Krzyżówka, por. D 5	—	97. Sarnia, Dolina —	Rehhagen
69. Bukowski Wąwóz	Schulzen Grund	98. Sarniska	Rehgrund
70. Cicha, Dolina —	Sarans Rüh	99. Siodło	—
71. Ciemna Dolina, Ciemnik, Zaroślak	Dunkler Grund	100. Siodło Zielawy, por. 113	—
72. Czajcza, Przełęcz —	Kibitz Sattel, Kiebitz Sattel, Kibitzbergsattel	101. Skórcze Doły	—
73. Czwójdzińskiego, Bra- ma, por. D 10	—	102. Słoneczna, Dolina —	—
74. Dębowy Jar, Buczyno- wy Jar (!)	—	Słoneczna, Kotlina —	Riesengrund
75. Diabelnica	Henkens Hull	103. Smocza Jama	—
77. Domowa Dolina, Domo- winy, Spadowa, Dolina —	—	104. Smreczyńska, Dolina —	—
78. Duchów, Dolina —	Spuk Grund	105. Stara Kopalnia	Michel Hahns- grund
79. Dział, Dolina —	—	106. Stroni, Dolina —	—
80. Garczyn	Töpferkuhlen	107. Szwedzki Młyn, por. A 32	Pulvermühlental
81. Gęsia Szyja	—	108. Swidnik	Grütmacher Grund
82. Jamne	Nackelbaums Loch	109. Świstówka	Amsel Grund
83. Jelonki	Hirsch Grund, Hirschgrund	110. Trawno	Klee Wiese, Klee- wiese, Kleebach Wiese
84. Klucka, Niecka —	—	111. Trzech Braci, Trzej Bracia	Drei Bruder, Trybrudere (1869)
85. Kołowski Parów	—	112. Wilkowisko	Wolfsgrund
		113. Zielawa, por. 100	Fauler Bruch
		114. Zielona, Dolina —	—
		115. Źródłiska	Heusiepen, Hä- siepen

C. WODY

I. Jeziora, stawy

1. Białe, Jezioro —, Biały, Staw, Czyste, Jezioro— Rybne, Jezioro —	Klarer See, Kla- re See, Klare Pfuhl, Klare Wasch, Schap- wasch	5. Czarnocin	Zaren See, Zorn See
— Binowskie, Jeziora —, Binowskie, Pojezierze —	—	6. Dereń, Male, Jezioro —, Swidwa	Schiefel See, Schlevel See, Schibel See, Swi- bel See
2. Binowskie, Jezioro —, Binowo	Binower See, Gross Binower See	7. Dolsko, Dolisko	Nieder See (ok. 1870), Neckler See Gliensee
3. Chlebowskie Stawy	—	8. Glinna, Glinne, Glinno, Glinneńskie, Jezioro —, por. 10, 26	—
4. Czarne, Jezioro — Czarny Staw, Czarnystaw	Schwarzer See	9. Gnilec, Skisłe, Jezioro —, Leniwe, Jezioro —	Fauler See
		10. Gnłta, Zatoka —, Leni- wa, Zatoka —, por. 8	—

11. Jeziorne Stawki			
12. Kiełpiński Staw	Celpin See (1869)
(por. Grosse Kölpinsche Wiese A 53)		
13. Kołowskie Stawy			
14. Krzekno Małe	Klein Kreck See		
15. Krzekno Wielkie, Krzekno	Kreck See, Gross Kreck See		
16. Krzekny, Zatoka —			
17. Lisie Stawki	a. Hanf Pfuhl
b. Klein Hanfpfuhs Fenn
c. Gross Hanfpfuhs Fenn		
— Małe, Jezioro —, por. 8	—		
18. Mały Staw	Lütcke See (ok. 1870)		
19. Mętnik	Hefer Fenn		
20. Oczko Marzanny	Luisen Teich		
21. Okole	Stipstardsee		
22. Piasecznik Mały, Piasecznik, Mały —	Klein Petznick See		
23. Piasecznik Wielki, Kizika, Jezioro —	Gross Petznick See; Petznick See, Petznich (ok. 1870)		
24. Plebanka	Priester Fenn		
25. Popi Staw	Papen See, Papensee, Papenwasser		
26. Promna, Wąska Głina por. 8	Die Fähre, Der lange Gliensee Lange Gliensee		
27. Szmaragdowe, Jezioro — Lazurowe, Jezioro —	Hertha See		
28. Węglino	Gross Waglin See, Gross Woglin See		
29. Wężówka	Schlangen See		
30. Wężówki, Zatoka —	—		
31. Wielecki Staw, Wałecki Staw (!), Welecki Staw por. A 17	Wendsche See, Windsche See (ok. 1870): Wendische See, Winschel See		
32. Zgniły Grzyb	Fauler Grrep		
33. Zielone Błoto	—		

II. Strumienie

34. Bukowa Woda	Hohenwald Wasser		
35. Chojnówka	Neun — Spring Bach, Mühlbach —		
36. Czerwonak	Rotenbach, Rote Beck, Röthbeck, Rotherbeck, Rothebach		
37. Dobropolski Potok	—		
38. Gliniec	—		
39. Grodarz	—		

40. Jeziorna, Jeziorka, Jeziarna, Jeziora, Izera	Iser Bach, Iserbach, Iser Beck, Iserbeck		
41. Karwia	Kuhbeck		
42. Kłobucki Potok	Keller Bach, Kellerbach, Keller Beck, Keller Bieck		
43. Krzekna	Der Kreckgraben		
44. Krzekna Gliniecka	—		
45. Leniwka, Mostnica	Fauler Brücken Bach, Der fauler Brückbach		
46. Leszczynica	Hasel Bach		
47. Lisi Potok	Gené Bach, Vierrodenbach (1873)		
48. Mała Niedźwiedzianka, Mała Niedźwiadna, Mała Niedźwa	Klein Barenbruch		
49. Mały Potok, Małybok (!)	—		
— Miedźwa, por. 51	—		
50. Niedźwiedzianka Niedźwiadna, Miedźwa	Barenbruch Bach		
51. Od Polany, Potok —	—		
52. Okolec	—		
53. Płonia	Plöne		
54. Ponikwa	Gold Bach		
55. Rudzianka, Sosnówka (!)	Dorfbach, Höchendorfer Bach		
56. Sarnisko	—		
57. Słupienica	—		
58. Sosnówka	Wiesenbeck		
59. Stromżyk, Furkotna Woda	Sturmbach		
60. Stronia	—		
61. Suchy Potok (1)	—		
62. Suchy Potok (2)	—		
63. Suitańska Woda	Sulten Water		
64. Śmiernicki, Potok — Śmierdnica	Mühlenbecker Bach		
65. Trawna	Klee Bach, Kleebach		
66. Utrata	(ok. Verlorene Bech, Verlorene Beck, Verlorenes Wasser		
67. Weityński Strumień	—		
68. Wężówka	Pfefferbach		
69. Wielka Niedźwiedzianka, Wielka Niedźwiadna, Wielka Miedźwa	Gross Barenbruch Bach		
70. Zdrój	—		
— —	Nettelgrundbach		
— —	Pionier Bach		

III. Mokradła, torfowiska

71. Błociuch	Brosses Bruch
72. Brzeźnik	Birken Fenn, Birkenfenn
73. Bukowe Błoto	—
74. Długi Moczar	Lange Fenn, Langes Fenn

— Gaista Topiel, por. 84

75. Kotlisko

76. Ilna Kaluża, Ilny Stawek, Żabi Stawek

77. Moszczno

78. Niedźwiedzie Błoto

79. Olszynka

80. Osetny Dół

81. Sitniak

82. Sołtysi Dół

83. Surowizna, Gaista Topiel

84. Trzcinnie Bagno

85. Węglinko

86. Wielki Moczar

87. Wierzбно

Kessel Bruch,

Kessel Pfuhl

Ihlen Pfuhl

Most Pfuhl

Bären Fenn

Els Pfuhl

Grosses Bruch

Binsen Pfuhl

Schultzen Fenn

Rohrbruch

Klein Waglin See

Klein Woglin See

Ballen Pfuhl

Ballen Pfuhl

88. Wyżnik

89. —

IV. Źródła

90. Dobropolskie Źródło

91. Lwia Paszcza

92. Ponikwy, źródła —

93. Wycieka

94. Źródlika

95. —

Rother Pfuhl,

Roten Fenn, Hoher Fenn

Griegel Pfuhl,

por. A 65

Dobberphuler

Quelle

Gené, Quelle, wcześniej: Eisenquelle

Gold Bach Quelle

Worplitzky Quelle

—

Heusiepen

D. DROGI

1. Autostrada

2. Bieszczadzka, Droga —

3. Binowska, Droga —

4. Bocznicza Kołowska, bocznicza Drogi Kołowskiej, Stara Droga Kołowska, Dziadowska, Droga —

5. Bukowa, Przełęcz —, Krzyżówka, por. B 68

6. Bukowa Ścieżka

7. Chlebowska, Droga —

8. Chojnowska, Droga —

9. Czterech Podków, Droga — Włóczne, Droga —, droga Cztery Włóki

10. Czwojdziańskiego, Brama —, por. B 73

11. Dolinna, Droga —

12. Dylówka

13. Ganek

13a. Gliniecki Bruk

14. Górska, Droga —

15. Graniczna, Droga —

16. Grońskiego, Droga —

17. Klepińska, Droga —

18. Klucka, Droga —

19. Kołowska, Droga —

Autobahn

—

Binower Weg

jak 19

—

Buchholzer Steig,

Kolower Steig

Klebower Weg,

Klebower Land-

strasse, Klebower

Strasse

Drews Weg

Vierhufenweg

—

Tal Weg

Wiesen Weg

Schwiegermutterweg

—

Berg Weg

Grenz Weg

—

Kölpinsche Weg,

Barenbruchweg

Höckendorfer

Dienst Weg, Hö-

ckendorfer Weg

Colower Weg, Ko-

lower Weg, Kolo-

lower Landstrasse,

Kolower Strasse

20. Kołowskie Parowy, skrzyżowanie dróg, por. A 13

21. Królewska Ścieżka

22. Królewski Bruk, droga Urok, Urok

23. Leśna, Szosa —

24. Leśna, Ścieżka —

25. Lisia Droga, Lisi Wariant, Furkotny Wariant

26. Mazowiecka, Droga —, Mazowszanka

27. Modrzewiowa, Droga —

28. Nad Jeziorną, droga —

29. Nad Jeziorną, ścieżka —

30. Odyniecka, Droga —

31. Płona Droga

32. Pod Regłami, ścieżka —

33. Przeskok

34. Przez Siodło, droga —

35. Sarnia, Droga —

36. Sienna, Droga —

37. Słoneczna Droga

38. Stara Droga Klucka

39. Stróżna, Droga —

40. Szosa E 14

41. Trawiasta Droga

42. Wygon

43. Zbójny Trakt

44. Zielawa, Zielona, Droga —

45. Zyzzak

Königssteig

Königs Weg, Königsweg

Wald-Chaussee

Poetensteig

Otto Hoerning

Weg

Massowsk Lank, Massowslank

Lärchensteig

Iserbachweg

Iserbachsteig

Ebershorst Weg

Resenbergweg

—

Sattelweg, Weg durch die Douglas — Tannen,

Weg bei den Douglas — Tannen

Rahhagenweg

Heuweg

—

—

Schilder Weg

—

Gras Weg

Triftweg, die

grosse Trift

Lanjäger Weg

Grüner Weg

—

Wrick-Wrack-

-Weg, Wrick-

wrackweg

46. Żołnierska, Droga —	Lother Steig,	— —	Präsident
— —	Lothersteig	— —	Schwäger Weg
— —	Mittelweg	— —	Spitztubenweg
— —	Otto Gutzwelt	— —	Touristen Weg
	Weg		

ŹRÓDŁA (WYBÓR)

Buchheide bei Stettin, „Unser Pommerland”, Monatsschrift des Kulturleben der Heimat, Sonderheft, Stettin 1929.

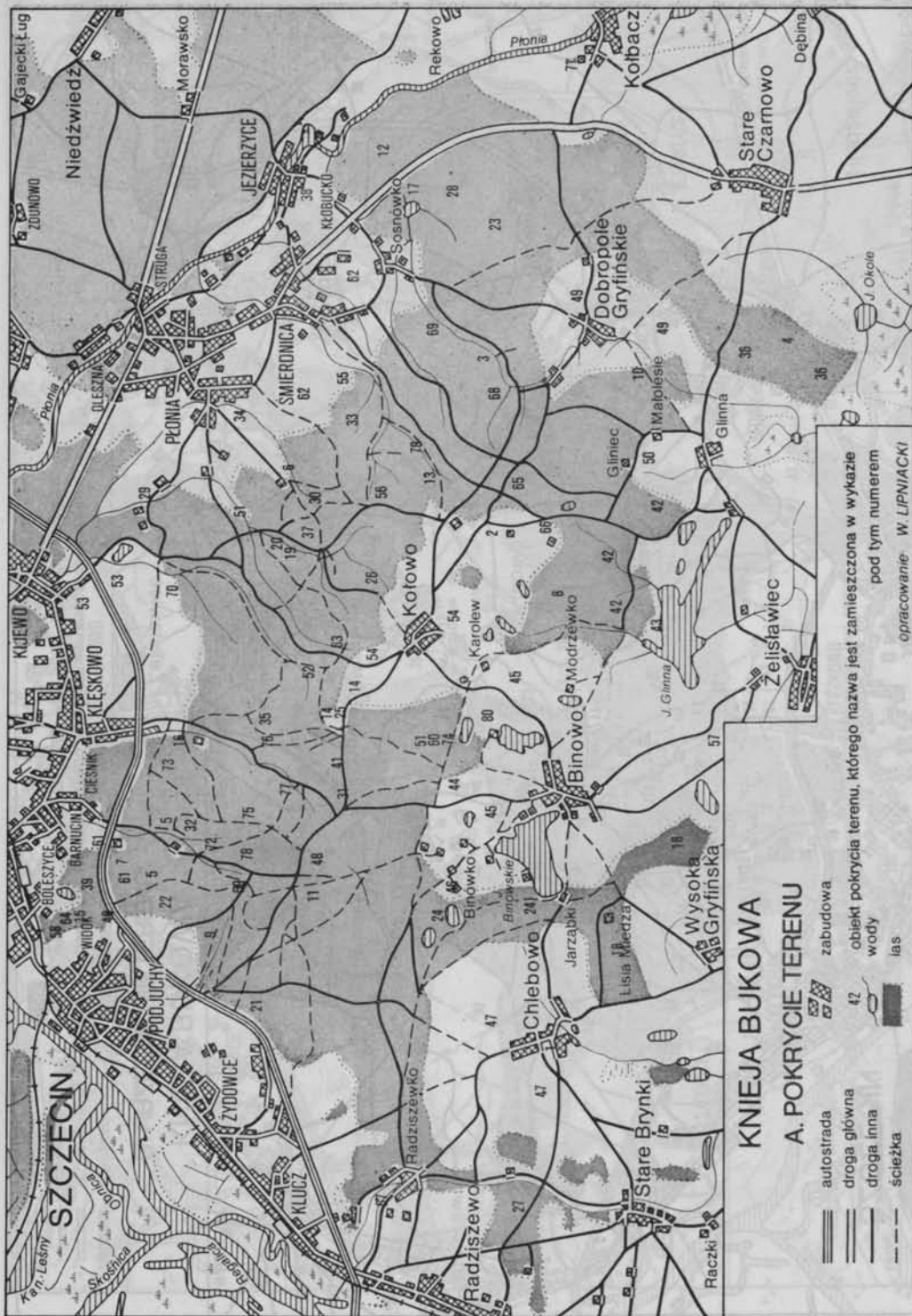
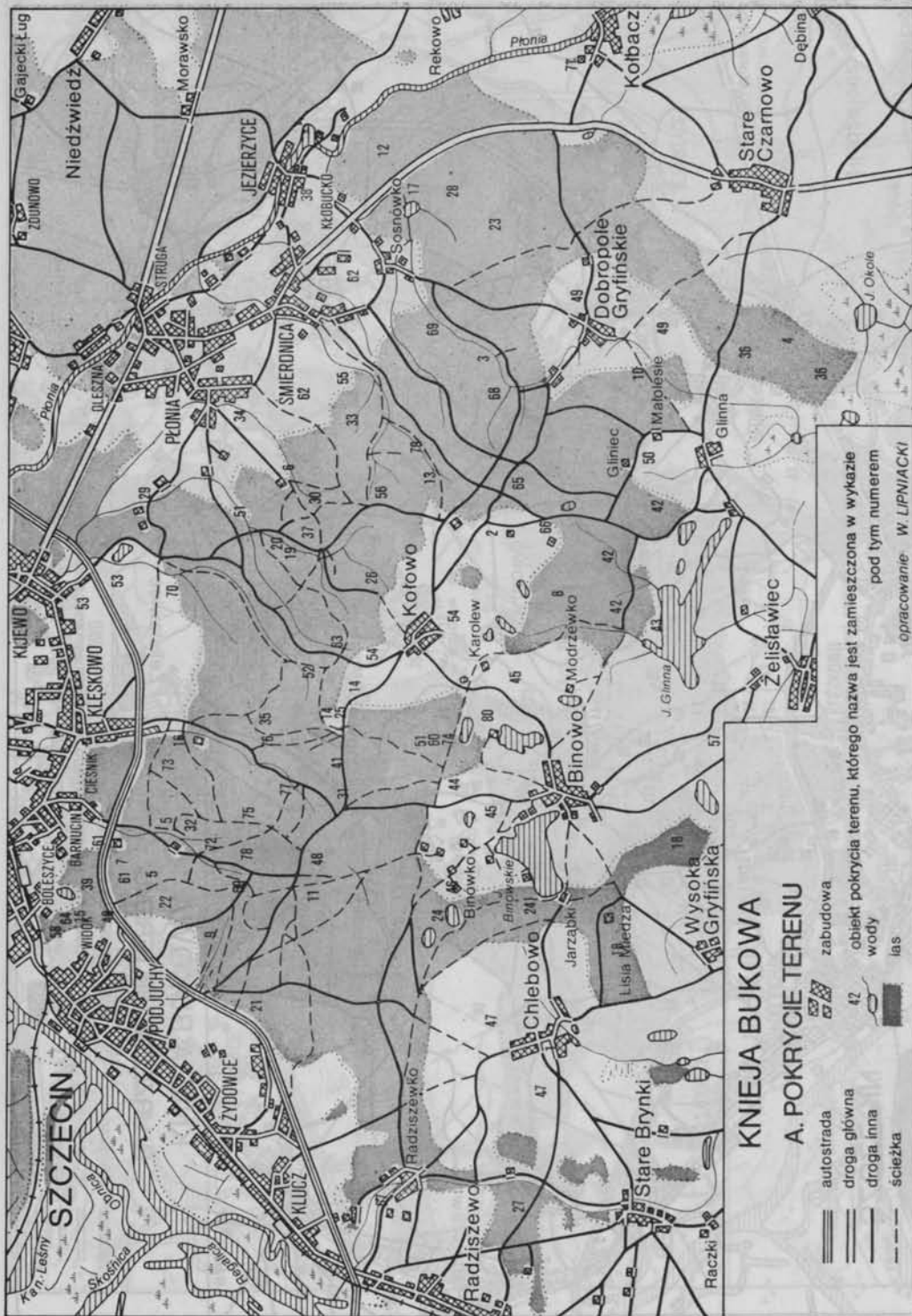
Hans Grützmacher, *Buchheide bei Stettin*, Frühjahr 1910, Stettin 1910.

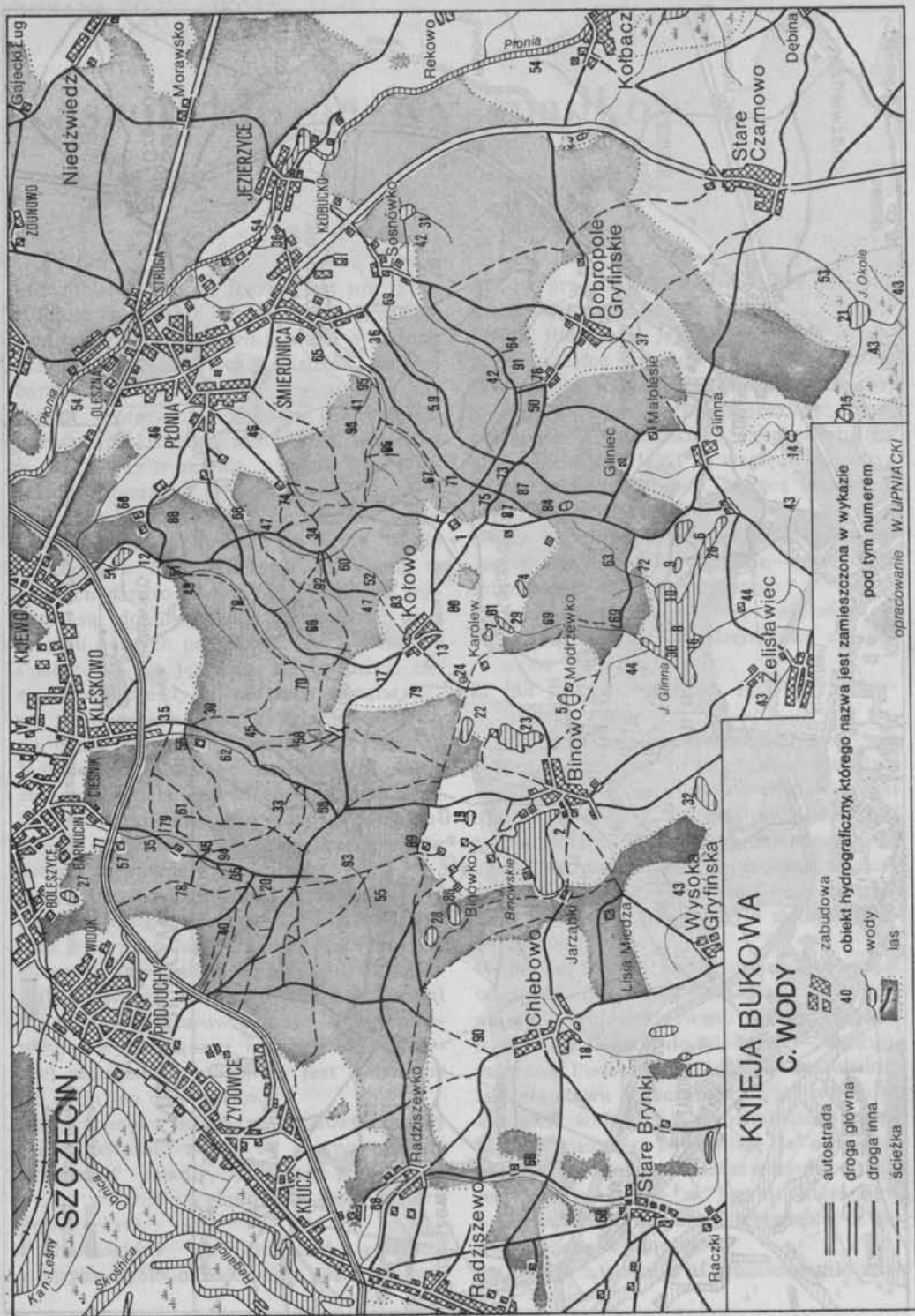
Robert Holsten, a) Kartoteka nazw terenowych Pomorza Zachodniego. W posiadaniu Instytutu Języków Germańskich Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu; b) Materiały dotyczące nazw terenowych Pomorza Zachodniego. W posiadaniu Muzeum Narodowego w Szczecinie; c) *Die pommersche Flurnamenforschung*, Köln—Graz 1963.

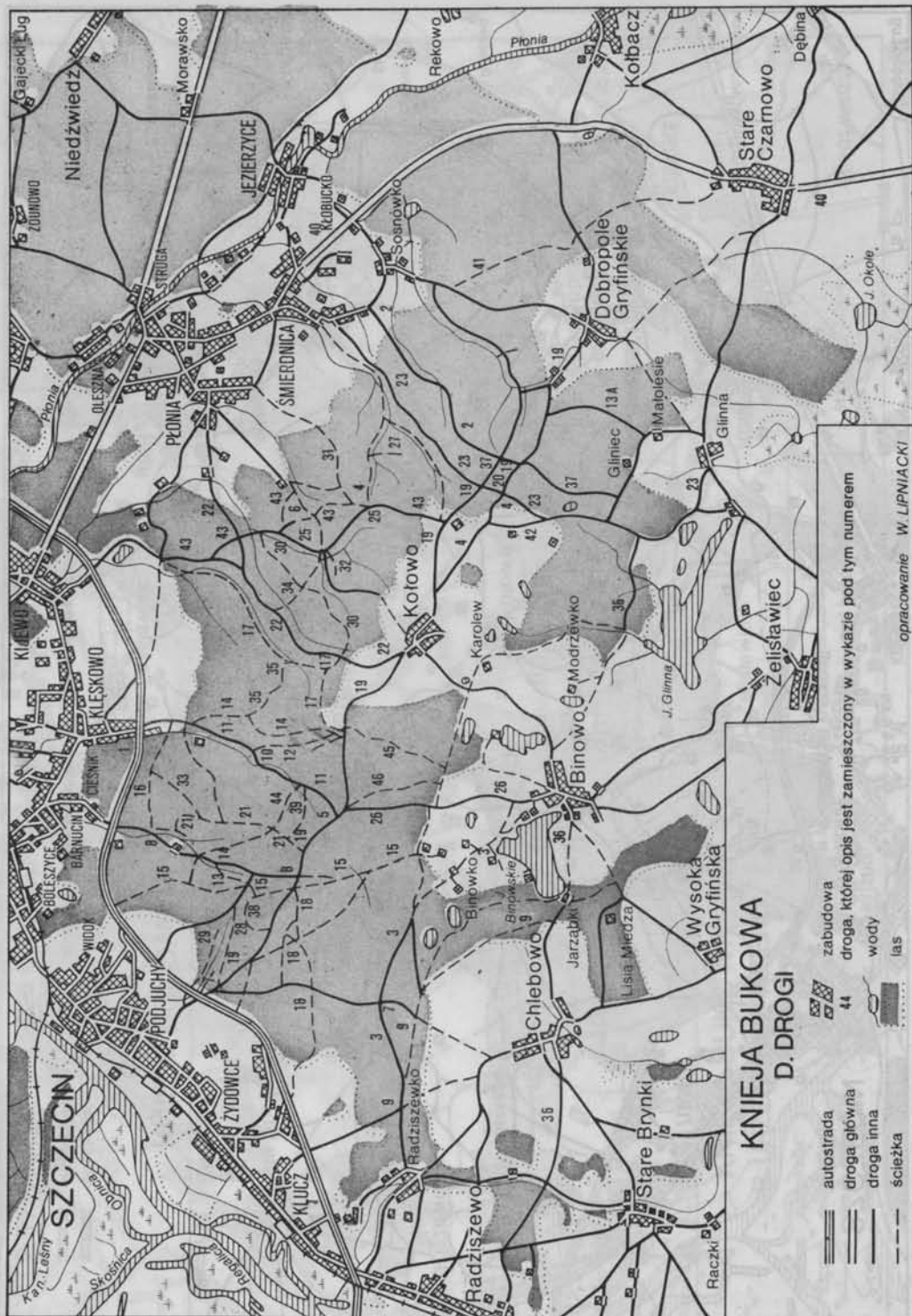
Mapy katastralne d. powiatu gryfińskiego z XIX w. W zbiorach Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Szczecinie.

Karl Friedrich Meyer, *Die Buchheide bei Stettin*. Wander Karte, Masstab 1 : 33333, Stettin: 1 Auflage 1889, 17 Auflage 1922, 24 Auflage 1936.

Schmettausche Karten von Pommern um 1780. Masstab 1 : 50000, Köln—Graz 1963.

opracowane W. LIPNIAŃSKI

zabudowa
44
wody
las

autostrada
droga główna
droga inna
ścieżka